

Korporacje międzynarodowe

Wykład II Historia korporacji międzynarodowych

Tomasz Białowąg

bialowas@hektor.umcs.lublin.pl

Katedra Gospodarki Światowej i Integracji Europejskiej

<http://msg.umcs.lublin.pl/>

Pierwsze korporacje

- Początki działalności korporacji międzynarodowych sięgają XV wieku, a za pierwsze firmy prowadzące działalność w skali międzynarodowej uznaje się banki rodziny Medyceuszy z Florencji i Fuggerów z Augsburga.
- Banki coraz częściej angażowały się nie tylko w operacje finansowe i handlowe za granicą, lecz również w działalność produkcyjną (głównie wydobywanie rud metali) stając się prekursorami przedsiębiorstw realizujących produkcję międzynarodową.

Pierwsze korporacje

- Okres wielkich odkryć geograficznych sprzyjał rozwojowi korporacji międzynarodowych. Ich ekspansja zagraniczna miała dwa cele:
 - 1) Rozwój handlu i niekiedy produkcji w zamorskich krajach
 - 2) Kolonizację podbitych państw i zagospodarowanie ziemi na ich terenach
- W wieku XVI i XVII powstawały słynne kompanie handlowe (East India Company, Dutch East India Company, Royal African Company, Hudson Bay Company i Virginia Company),

Rozwój korporacji w XIX wieku

- Przyspieszenie rozwoju działalności gospodarczej i jej umiędzynarodowienia pod koniec XIX wieku było efektem kumulacji postępu technicznego w hutnictwie, budowie maszyn i innych przemysłach.
- Rynki poszczególnych krajów były chronione licznymi barierami celnymi co stymulowało rozwój ZIB.
- Podstawowymi motywami inwestowania były :
 - Zaopatrzenie firm w stałe duże i dobrej jakości dostawy surowców
 - Zapewnienie dostępu do rynku zbytu
- W XIX rozpoczęły ekspansję zagraniczną takie firmy jak DuPont, General Electric, GP Morgan, Nestle i inne

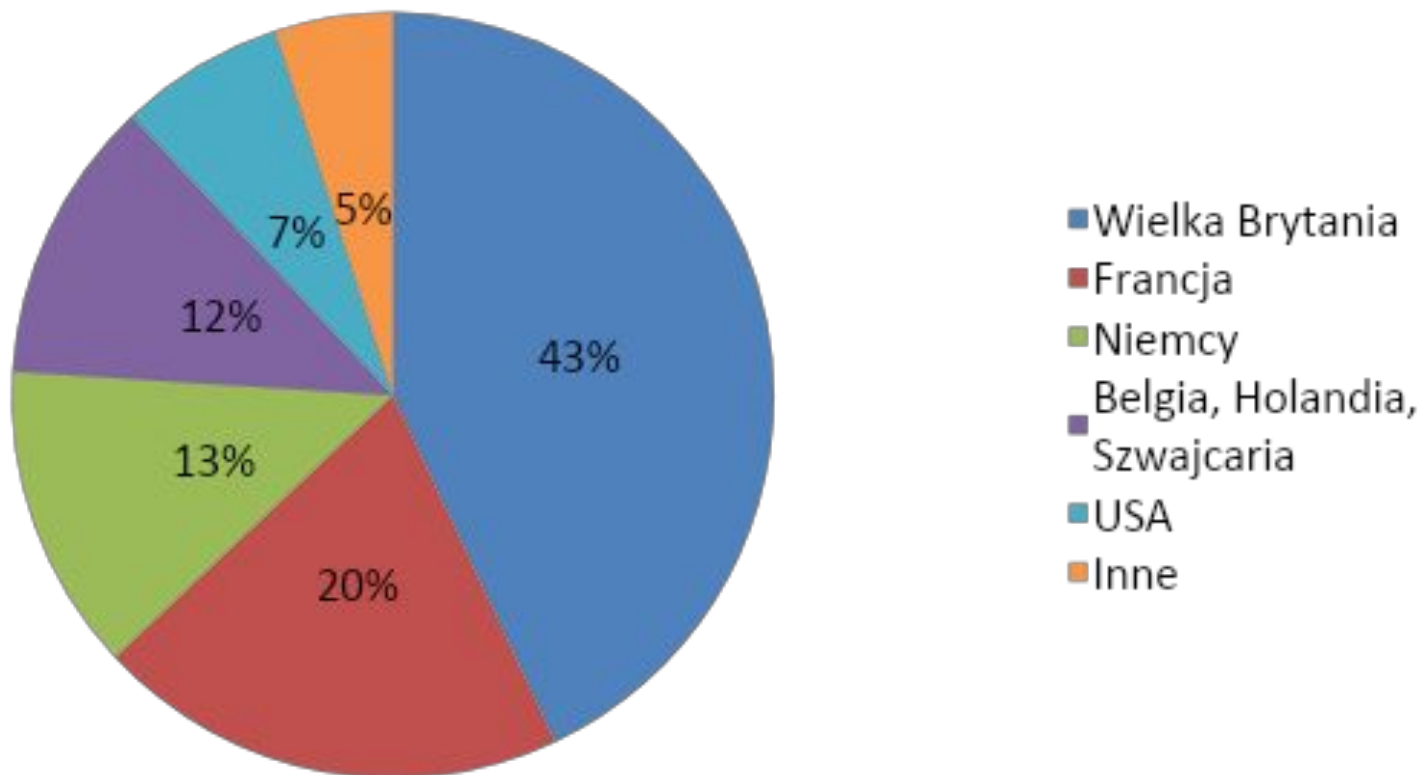
ZIB w XIX wieku

- Ich znaczenie i rozmiary działalności na rynkach zagranicznych mierzone wartością inwestycji zagranicznych były jednak niewielkie.
- W roku 1825 skumulowana wartość światowych długoterminowych inwestycji zagranicznych (portfelowych i bezpośrednich) wynosiła zaledwie 900 mln dolarów, w 1864 roku 4 mld dolarów i wzrosła do 44 mld dolarów w roku 1913 z czego zagraniczne inwestycje bezpośrednie stanowiły 14,6 mld dolarów

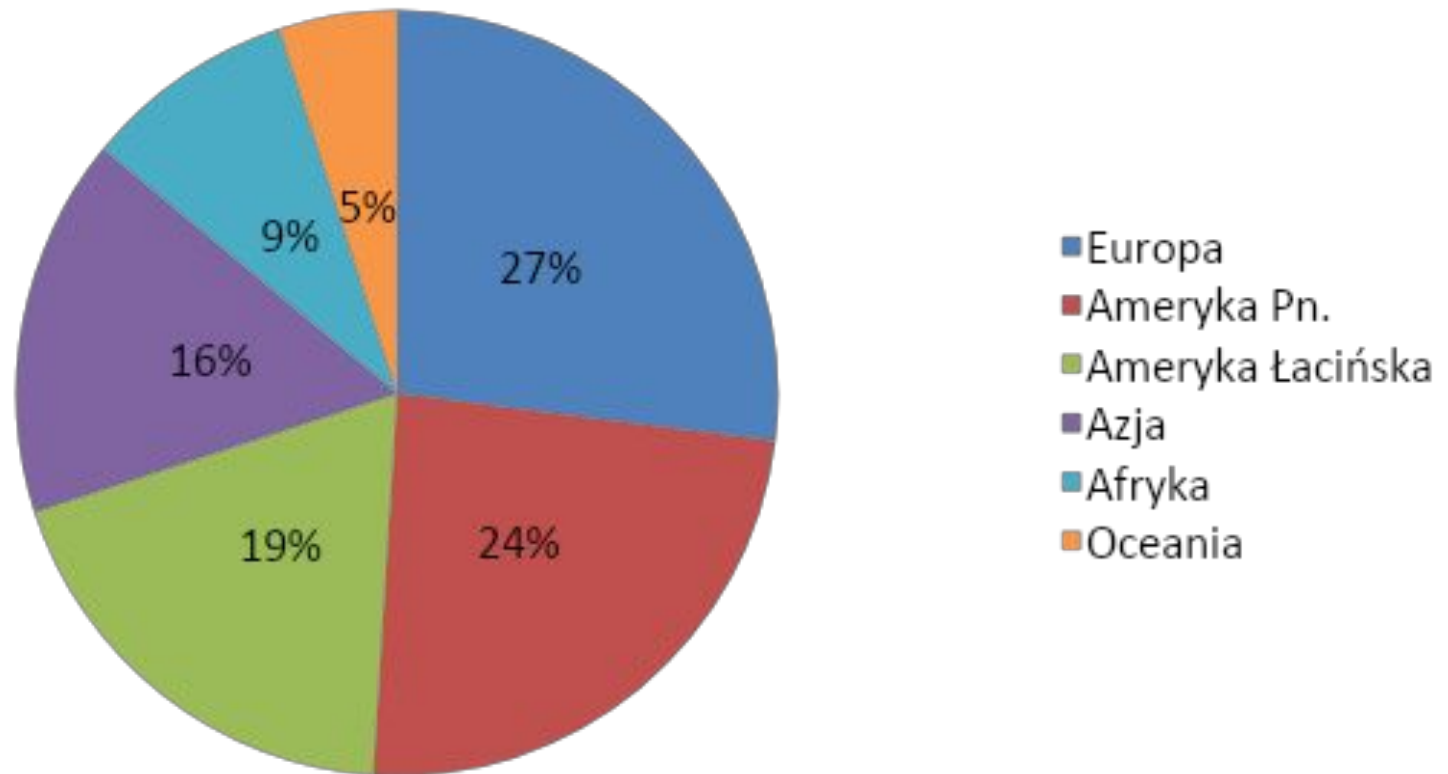
ZIB w roku 1913

- Intensywny rozwój korporacji i ich międzynarodowej ekspansji trwał do wybuchu I wojny Światowej
- W roku 1914 w strukturze ZIB dominowały lokaty o motywach zaopatrzeniowych, ulokowane w sektorze podstawowym (wydobycie surowców, rolnictwo) – stanowiły one 55% skumulowanych ZIB
- W infrastrukturze (głównie budowa kolei) ulokowano 20% ZIB
- Inwestycje umotywowane poszukiwaniem rynków zbytu miały mniejsze znaczenie – na lokaty w przetwórstwo przemysłowe przypadało 15%, a handel i dystrybucję 10%

ZIB wg kraju pochodzenia w 1914 r.

ZIB wg części Świata przeznaczenie w 1914 r.

ZIB w 1914 roku

- W strukturze i wartości ZIB istniały duże różnice pomiędzy krajami
- Największy inwestor – Wielka Brytania blisko połowę ZIB (47,3%) lokowała na terytorium Imperium Brytyjskiego, 20% w USA, 20,1% w Ameryce Łacińskiej
- Francja inwestowała głównie w Europie (36%) i w Rosji (25,1%)
- Niemcy w Europie Środkowej i Wschodniej (35,4%)

ZIB w 1914 roku

Wielka Brytania		Francja		Niemcy	
Imperium Brytyjskie	47,3%	Kolonie	8,9%	Europa Środkowa i Wschodnia	35,4%
Stany Zjednoczone	20,0%	Rosja	25,1%	Reszta Europy	17,8%
Ameryka Łacińska	20,1%	Europa	36,0%	Ameryka Łacińska	16,2%
Europa	5,8%	Ameryka Łacińska	13,3%	Stany Zjednoczone i Kanada	15,7%
Reszta Świata	6,8%	Reszta Świata	16,6%	Reszta Świata	14,9%

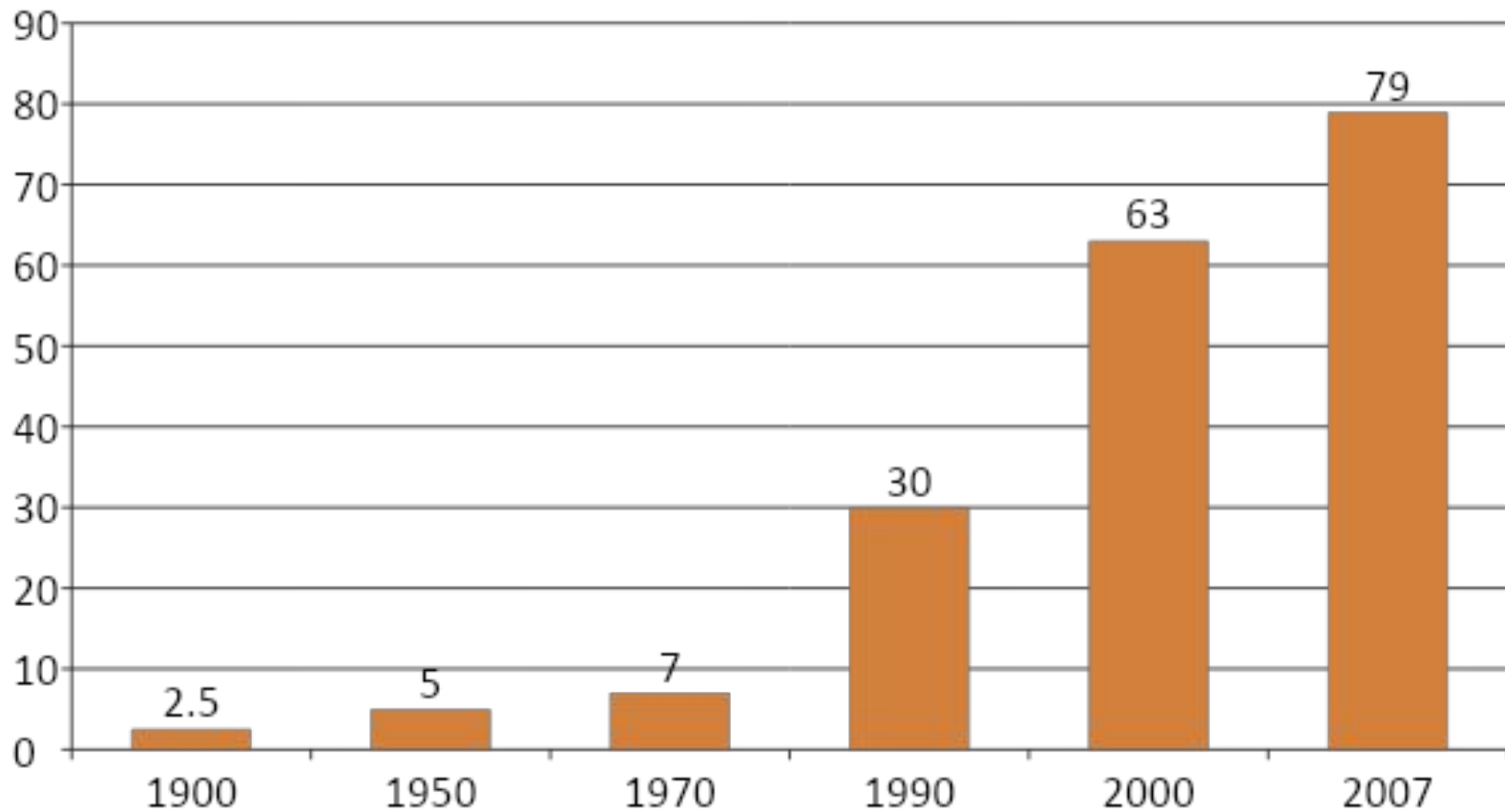
Rozwój korporacji po roku 1945

- Nowoczesne korporacje międzynarodowe powstały i rozwinęły swoją działalność w okresie po II wojnie Światowej.
- Postęp technologiczny związany ze spadkiem kosztów transportu i rozwojem nowoczesnych metod komunikacji i przesyłania danych, liberalizacja handlu międzynarodowego oraz rozwój międzynarodowych sieci produkcyjnych były istotnym czynnikiem intensyfikacji ich działalności

Rozwój korporacji po roku 1945

- Szybki wzrost liczby korporacji międzynarodowych nastąpił po zakończeniu II wojny Światowej, jednak dopiero od lat 90. dynamika wzrostu była naprawdę wysoka.
- W latach 1900-1970 liczba korporacji międzynarodowych (firm macierzystych) 14 najwyżej uprzemysłowionych krajów Świata wzrosła z 2500 do 7000

Szacunkowa liczba korporacji międzynarodowych (firm macierzystych) w latach 1900-2007 w tysiącach

Rozwój korporacji po roku 1945

- Szacunki przeprowadzone przez UNCTAD pokazują, że na początku lat 90. działało już około 30000 korporacji międzynarodowych, które kontrolowały 210 000 filii zagranicznych.
- W ciągu dekady do roku 2000 liczba korporacji międzynarodowych podwoiła się (63 000 w roku 2000), a liczba ich filii zagranicznych wzrosła do 820 000.
- Zgodnie z najnowszymi danymi w roku 2007 działało około 79 000 korporacji międzynarodowych (firm macierzystych) posiadających 790 000 filii zagranicznych.

Działalność korporacji

- Największą rolę w latach 1950-1973 odgrywały korporacje Stanów Zjednoczonych
- Pod koniec lat 60. wśród działających około 7000 korporacji międzynarodowych 1/3 stanowiły korporacje Stanów Zjednoczonych, 25% korporacje Wielkiej Brytanii i blisko 15% korporacje Niemiec

Działalność korporacji

- Wśród najważniejszych czynników ekspansji korporacji Stanów Zjednoczonych w latach 50. i 60. wymienia się:
 - 1) przywództwo technologiczne firm amerykańskich i przewagę konkurencyjną w stosunku do firm europejskich;

Działalność korporacji

- 2) brak międzynarodowych porozumień kartelowych, które ograniczały konkurencję i innowacje, jak to miało miejsce w latach 30. XX wieku
- 3) liberalizację handlu międzynarodowego i stabilizację międzynarodowego systemu walutowego po konferencji w Bretton Woods.

Zagraniczne inwestycje bezpośrednie

- Podstawowym miernikiem obrazującym ekspansję korporacji międzynarodowych jest wartość i struktura geograficzna zagranicznych inwestycji bezpośrednich.
- W pierwszych dwóch dekadach po II wojnie światowej przepływy zagranicznych inwestycji bezpośrednich zdominowane były przez korporacje Stanów Zjednoczonych.

Zagraniczne inwestycje bezpośrednie

- Między rokiem 1945 a 1965 posiadały one 85% udział w światowych przepływach ZIB. W rezultacie nastąpiły radykalne zmiany w strukturze skumulowanych ZIB.
- Od początku lat 60. do połowy lat 70. USA posiadały około 50% udział w skumulowanym światowym odpływie ZIB, a ich pozycja była porównywalna do zajmowanej przez Wielką Brytanię w drugiej połowie XIX wieku

Skumulowana wartość odpływu zagranicznych inwestycji bezpośrednich w latach 1914-2007 (w mln dolarów i %)

w mln dolarów	1914	1938	1960	1967	1973
Świat	14582	26350	66100	112300	211100
Stany Zjednoczone	18,6	27,7	48,3	50,4	48,0
Wielka Brytania	44,6	39,8	16,3	14,1	7,5
Francja	12,0	9,5	6,2	5,3	4,2
Niemcy	10,3	1,3	1,2	2,7	5,6
Holandia	9,6	13,3	10,6	9,8	7,5
Szwajcaria	b.d.	b.d.	3,5	2,2	3,4
Japonia	2,1	2,8	0,8	1,3	4,9

Zagraniczne inwestycje bezpośrednie

- W latach 50. i 60. działalność inwestycyjna miała głównie dwojaki charakter:
- 1) produkcja dóbr przemysłowych poza granicami kraju na potrzeby rynku Stanów Zjednoczonych motywowana niższymi kosztami produkcji;
- 2) działalność, której celem było pozyskanie produktów pochodzenia rolniczego i surowców na potrzeby inwestującej korporacji i/lub innych krajów.

Zagraniczne inwestycje bezpośrednie

- Podstawowym motywem podejmowanych inwestycji były niższe koszty siły roboczej, a mniejsze znaczenie odgrywały nowe rynki zbytu.
- W rezultacie wzrostu zaangażowania inwestycyjnego Stanów Zjednoczonych powstały nowe strumienie handlu międzynarodowego łączące USA z krajami lokaty inwestycji.

Zagraniczne inwestycje bezpośrednie

- Szybko wzrastał import Stanów Zjednoczonych co w konsekwencji doprowadziło do pogorszenia relacji eksport-import, a następnie powstania deficytu handlowego

Zagraniczne inwestycje bezpośrednie

- Głównymi rynkami lokaty zagranicznych inwestycji bezpośrednich korporacji Stanów Zjednoczonych była Kanada i kraje Ameryki Łacińskiej.
- W latach 50. koncentrowały one około 70% skumulowanych ZIB USA, a Kanada aż do lat 80. była głównym kierunkiem ZIB.

Zagraniczne inwestycje bezpośrednie

- Po roku 1950 największy udział w ekspansji inwestycyjnej korporacji posiadały kraje Europy Zachodniej, a zwłaszcza Wielka Brytania, Holandia i Niemcy

ZIB w Europie

- Wyraźny wzrost znaczenia krajów Europy jako kierunku inwestycji nastąpił po roku 1958 na co wpływ miały trzy zasadnicze czynniki:
- 1) powstanie EWG i powiększenie rozmiaru rynku w rezultacie utworzenia unii celnej;
- 2) wprowadzenie zewnętrznej wymienialności walut w większości krajów Europy Zachodniej w roku 1958;
- 3) postęp technologiczny w dziedzinie komunikacji ułatwiający prowadzenie działalności gospodarczej w skali globalnej i spadek kosztów transportu

ZIB w latach 70. i 80.

- Kryzysy w latach 70. i w pierwszej połowie lat 80. (energetyczne i gospodarcze) oraz przedłużający się okres słabej koniunktury spowodowały wzrost konkurencji na światowym rynku towarów i usług (zwłaszcza towarów).
- W takiej sytuacji korporacje międzynarodowe masowo zaczęły przenosić produkcję do krajów słabiej rozwiniętych, przede wszystkim azjatyckich oraz Meksyku i Brazylii, w celu racjonalizacji kosztów produkcji oraz poprawy zaopatrzenia w surowce

ZIB w latach 70. i 80.

- W latach 70. można było wyróżnić trzy rodzaje inwestycji:

1) zapewniające dostawy surowców,

2) zastępujące import i

3) racjonalizujące proces produkcji.

Dwa pierwsze rodzaje w niewielkim stopniu wpływały na rozwój handlu międzynarodowego, natomiast trzeci odgrywał kluczową rolę.

ZIB w latach 70. i 80.

- **Tworzenie zagranicznych filii prowadziło do pogłębienia specjalizacji i rozwoju współpracy produkcyjnej pomiędzy filiami działającymi w różnych krajach, a przede wszystkim do internalizacji wymiany handlowej – rozwoju handlu wewnątrz korporacyjnego**

ZIB w latach 70. i 80.

- Od początku lat 70. aktywność gospodarcza korporacji międzynarodowych była wysoka.
- W latach 70. i 80. obroty 500 największych korporacji rosły w tempie przewyższającym wzrost produkcji światowej.
- W latach 1973-1980 skumulowana wartość ZIB rosła średniorocznie w tempie 14,2%, a przepływy ZIB zwiększały się o 10,7%.
- W pierwszej połowie lat 80. nastąpiło wyraźne spowolnienie przepływów kapitału, jednak i tak ich dynamika w porównaniu do tempa wzrostu globalnego PKB i eksportu światowego była wysoka.

Średnie roczne tempo wzrostu zagranicznych inwestycji bezpośrednich, globalnego PKB i eksportu w latach 1960-2005 w %

	Skumulowane ZIB	Przepływy ZIB	Globalny PKB	Światowy eksport
1960-1967	7,5	7,4	5,2	7,8
1967-1973	11,1	14,3	10,4	18,0
1973-1980	14,2	10,7	11,1	20,0
1980-1985	5,3	7,3	5,6	-0,4
1986-1994	15,0	19,4	8,0	10,7
1996-2000	18,7	40,0	1,3	3,7
2001-2005	13,3	5,2	10,0	14,8

ZIB w latach 70. i 80.

- Ponowny wzrost dynamiki ZIB nastąpił w drugiej połowie lat 80., a ważnym czynnikiem ich rozwoju był wzrost liczby i wartości fuzji i przejęć.
- W latach 1986-1990 fuzje i przejęcia stanowiły około 70% całkowitej wartości ZIB napływających do krajów OECD i około 20% lokowanych w krajach rozwijających się.
- Wysokiej dynamice wzrostu przepływów ZIB od początku lat 90. sprzyjała deregulacja i liberalizacja przepływów kapitału.
- Była ona szczególnie istotna dla rozwoju ZIB w sektorze usług, w tym usług finansowych

ZIB w latach 70. i 80.

- W latach 70. i 80. nastąpiły również istotne zmiany w strategiach inwestycyjnych korporacji międzynarodowych. Obejmowały one:
 - 1) utrzymanie istniejących oddziałów wymagających wysokich nakładów technologicznych i/lub wykształconej kadry (np. siedziby firm w Ameryce Północnej i Europie Zachodniej);
 - 2) realokację zatrudnienia w kierunku krajów peryferyjnych w celu wykorzystania przewagi wynikającej z niskich kosztów pracy;
 - 3) wycofywanie się z krajów, w których koszty pracy niewykwalifikowanych pracowników były wysokie.

ZIB w latach 70. i 80.

- Nowe tendencje w rozwoju działalności korporacji międzynarodowych pojawiły się **w drugiej połowie lat 80.**
- **Korporacje** koncentrowały swoje inwestycje **w krajach wysoko rozwiniętych**, w tym zwłaszcza w USA i Europie Zachodniej, spadło zainteresowanie tworzeniem filii w krajach słabiej rozwiniętych.
- Korporacje europejskie inwestowały przede wszystkim w Stanach Zjednoczonych, które stawały się krajem lokaty ZIB.

ZIB w latach 70. i 80.

- **Najważniejszym czynnikiem zmian w strategiach inwestowania korporacji był postęp technologiczny**, który umożliwiał firmom macierzystym integrowanie działalności w ramach globalnej sieci utworzonych filii zagranicznych.
- Inwestycje w Stanach Zjednoczonych były efektywne, bo sprzyjały innowacyjności, korzyściom skali produkcji i ułatwiały pozyskiwanie środków finansowych z rynku kapitałowego.

ZIB w latach 70. i 80.

- **Realizacja globalnych strategii rozwoju i sprzedaży korporacji przyczyniła się do wzrostu obrotów w handlu międzynarodowym poprzez fragmentację produkcji i jej decentralizację w skali światowej, a w efekcie zwiększenie wymiany wewnątrz korporacyjnej.**
- Jednak z drugiej strony koncentracja ZIB w USA i EWG/UE powodowała wzrost sprzedaży na rynkach lokalnych, a w przypadku EWG/UE przyczyniała się do rozwoju wymiany na rynku wewnętrznym ugrupowania.

Udział zagranicznych inwestycji bezpośrednich w globalnych inwestycjach brutto w środki trwałe oraz produkcji i sprzedaży zagranicznych filii korporacji międzynarodowych w globalnym PKB w latach 1982-2008 w %

	1982	1990	1995	2000	2005	2008
Udział ZIB w inwestycjach brutto w środki trwałe	2,1	4,1	5,2	19,7	10,0	12,8
Udział produkcji zagranicznych filii w globalnym PKB	5,6	6,7	4,8	9,9	9,6	10,1
Udział produkcji zagranicznych filii w globalnej produkcji przemysł.	12,7	16,5	17,6*			
Udział sprzedaży zagranicznych filii w globalnym PKB	22,7	27,2	21,0	49,2	48,0	51,1

ZIB w latach 70. i 80.

- Pogłębiająca się internacjonalizacja i fragmentacja produkcji przyczyniły się do wzrostu wartości handlu wewnątrz korporacyjnego.
- W pierwszych analizach przeprowadzonych **w latach 70.** udział wymiany wewnątrz korporacyjnej w handlu międzynarodowym szacowano na poziomie **około 25%**.
- Obecnie najczęściej przytaczane kalkulacje opracowane przez ekspertów UNCTAD i OECD wskazują, że **handel wewnątrz korporacyjny stanowił w latach 90. około 1/3 handlu międzynarodowego**

ZIB od połowy lat 90.

- **Kolejne zmiany w strategiach rozwoju i inwestowania** korporacji międzynarodowych nastąpiły wraz z nową falą postępu technologicznego (ICT) i globalizacji **od drugiej połowy lat 90.**
- Kierunki przepływów zagranicznych inwestycji bezpośrednich były wyznaczone przede wszystkim przez transgraniczne fuzje i przejęcia.

ZIB od połowy lat 90.

- Nowym obszarem przyciągającym ZIB stały się kraje Europy Środkowo-Wschodniej.
- Jednak oceniając zmiany w strategiach geograficznych korporacji międzynarodowych realizowanych od połowy lat 90. nie trudno zauważyć, że **wzrosło znaczenie Azji jako regionu inwestowania, ale także jako obszaru pochodzenia ZIB, w tym zwłaszcza Chin.**

ZIB od połowy lat 90.

- Od połowy lat 90. obserwujemy szybki rozwój korporacji międzynarodowych.
- Liczba firm macierzystych wzrosła z 53607 w roku 1995 do 82053 w roku 2008, a filii zagranicznych z 448917 do 807363.
- Wysoką dynamiką charakteryzował się również eksport przedsiębiorstw międzynarodowych.

ZIB od połowy lat 90.

- Zgodnie z przeprowadzonymi przez ekspertów UNCTAD szacunkami **wartość eksportu zagranicznych filii korporacji wzrosła z 1961 mld dolarów w roku 1995 do 6664 mld dolarów w roku 2008, co stanowiło około 33% światowego eksportu towarów i usług.**
- W tym samym czasie wartość sprzedaży realizowanej w filiach zagranicznych wzrosła z 8346 mld dolarów do 30311 mld dolarów, a około 25% było przedmiotem eksportu do krajów trzecich

ZIB od połowy lat 90.

- Do najważniejszych tendencji w działalności KM od połowy lat 90. należy zaliczyć:
 - 1) wzrost koncentracji działalności w gałęziach o wysokim poziomie zaawansowania technologicznego,
 - 2) pogłębienie internacjonalizacji działalności,
 - 3) wzrost wartości sprzedaży zagranicznej korporacji produkujących usługi,
 - 4) rozwój *outsourcingu* i *offshoringu*.

Udział przedsiębiorstw wg branż w sprzedaży zagranicznej 100 największych korporacji w roku 1995 i 2008 w %

1995			2008		
LP	branża	udział	LP	branża	udział
1	motoryzacyjna	19,0	1	petrochemiczna	29,1
2	elektroniczna	18,9	2	motoryzacyjna	19,1
3	petrochemiczna	18,4	3	elektroniczna	11,3
4	żywnościowa	9,9	4	telekomunikacyjna	5,7
5	handel	9,1	5	farmaceutyczna	5,3
6	zdywersyfikowana	8,6	6	handel	4,9
7	chemiczna	7,2	7	metalurgiczna	3,7
8	pozostałe	8,9	8	pozostałe	20,9

ZIB od połowy lat 90.

- Zarówno w roku 1995 jak i 2008 w grupie 10 największych korporacji pod względem wartości sprzedaży na rynkach zagranicznych dominowały korporacje z branży petrochemicznej (Exxon Mobil, British Petroleum, Royal Dutch Shell, Total, Chevron) i motoryzacyjnej (Toyota, Volkswagen, Daimler).
- Wysoką wartością sprzedaży charakteryzowały się również firmy działające w usługach handlowych (Wal-Mart) i w branży żywnościowej (Nestle)
- **Natomiast do najistotniejszych zmian, które nastąpiły od połowy lat 90. należy zaliczyć wyraźną utratę pozycji w handlu międzynarodowym dużych korporacji japońskich (*Sogo shosha*).**

Największe korporacje pod względem wartości sprzedaży zagranicznej w latach 1995 i 2008 w mld dolarów

		1995				2008	
	Firma	Branża	sprzedaż		Firma	Branża	sprzedaż
			ż				ż
1	Exxon	Petrochemiczna	96,9	1	Exxon Mobil	Petrochemiczna	322,0
2	Royal Dutch Shell	Petrochemiczna	80,6	2	British Petroleum	Petrochemiczna	283,9
3	Mitsui	Zdywersyfikowana	66,6	3	Royal Dutch Shell	Petrochemiczna	261,4
4	Sumitomo	Handel	58,4	4	Total	Petrochemiczna	189,8
5	Mitsubishi	Motoryzacyjna	51,0	5	Chevron	Petrochemiczna	153,9
6	Toyota	Motoryzacyjna	50,4	6	Toyota	Motoryzacyjna	143,9
7	Mobil	Petrochemiczna	48,4	7	Arcelor Mittal	Metalurgiczna	124,9
8	General Motors	Motoryzacyjna	47,8	8	Volkswagen	Motoryzacyjna	119,9
9	Nestle	Żywnościowa	47,8	9	Daimler	Motoryzacyjna	103,1
10	Daimler	Motoryzacyjna	45,6	10	Wal-Mart	Handel	98,5

ZIB od połowy lat 90.

- W latach 90. zwiększył się stopień umiędzynarodowienia działalności korporacji międzynarodowych mierzony udziałem sprzedaży zagranicznej w sprzedaży całkowitej.
- Wskaźnik ten wzrósł w latach 1991-2001 z 22,7% do 33,6%.
- W latach 2001-2008 postęp w internacjonalizacji charakteryzował się niższą dynamiką, a udział sprzedaży zagranicznej w całkowitej osiągnął w 2008 roku 37,8%

Udział sprzedaży zagranicznej w sprzedaży całkowitej 500 największych korporacji międzynarodowych w latach 1991-2008 w %

